

Politike sjećanja

Uvid u hrvatsku dnevno-političku situaciju koji i ne bi imao više ambicija od pukog upoznavanja s elementarnim figurama i procesima gotovo bi sigurno sadržavao i spoznaju o radikalnim podijeljenostima koje premrežavaju javnu sferu. Budući da je pluralizam orijentacija i praksa obilježje svakog ne-totalitarnog društvenog uređenja, ova spoznaja i ne bi imala odveć veliku heurističku vrijednost. Međutim, hrvatski su uvjeti unekoliko specifični. Radi se o tome da ne postoji ni najmanji zajednički nazivnik kao osnova mogućeg konsenzusa oko evaluacije nekih bitnih točaka moderne hrvatske povijesti. Posebno se to odnosi na povijest od 1941. naovamo. Ono što posebno iskače iz moguće legitimnosti nekog meta-historiografskog, ali i šire socijalnog diskursa jest problem važećeg vrednovanja osoba i pojava koje su u nekom smislu bili značajni čimbenici hrvatske državnosti, ili barem nacionalne ideje. Formiranje narativa koji bi pružali nekakav koherentan uvid u slijed relevantnih čimbenika neizostavno funkcionira na čvrstoj bazi *politika sjećanja*. Politika ne samo u smislu društvenih akcija i strategija, već i kao diskurzivnih čvorišnih točaka koje će legitimirati, odnosno delegitimirati svako potencijalno historijsko vrednovanje.

Iako *sjećanje* nužno zaziva psihologijske konotacije, na

njegovu su socijalnu narav već rano skrenuli pažnju društveni znanstvenici. Jedan od najranijih proučavatelja, ujedno i klasik discipline sociologije sjećanja, Maurice Halbwachs još je 1925. u svojim »Društvenim okvirima sjećanja« zacrtao temeljne gabarite discipline. Posežući za relevantnom literaturom u pripremi temata, nismo htjeli suziti fokus isključivo na sociologijsko područje. Jedan od razloga jest i ogromna propulzivnost studija sjećanja koja nužno nadilazi granice bilo koje pojedinačne discipline. Stoga smo se odlučili na prijevod dva teksta programatske naravi koji pružaju, po našem sudu, kvalitetan i iscrpan pregled fenomena sjećanja u njenoj socijalnoj dimenziji. Time osvjetljavaju gustoću samog fenomena, ali i pružaju bogatstvo mogućih rakursa sagledavanja.

Prvi od njih je sad već klasični tekst francuskog povjesničara Pierrea Nore »Između sjećanja i povijesti«.¹ Nora je pokrenuo projekt »Les Lieux de mémoire« 1984. i 1992. je uz kolaboraciju mnogih suradnika dovršen zadnji, sedmi tom tog monumentalnog izdanja. Revolucionarnost Norinih uvida je u uvođenju koncepta »mjesta sjećanja«, naime onih materijalnih, simboličkih i funkcionalnih točaka koje u nekoj kulturnoj zajednici figuriraju kao kristalizatori zajedničkog nasljeđa vrijednog sjećanja. Na istaknutim točkama francuske povijesti on ilustrira kako funkcionira mehanizam politike sjećanja koja se konstituirala ponajprije kroz historiografski diskurs. Sam pojam »mjesto sjećanja« postao je toliko uvriježen i proširen u humanističkoj domeni da je 1993. ušao i u *Grand dictionnaire Robert de la langue française*. S obzirom na relevantnost

¹ Prijevod je rađen prema izvorniku 'Entre mémoire et histoire. La problématique des lieux'. U: Nora, Pierre (1984) 'Les lieux de mémoire'. Paris: Gallimard.

i dalekosežan utjecaj, vjerujemo da će tekst poslužiti kao dobra polazišna točka u ovo interdisciplinarno područje.

Drugi tekst »Društvena sjećanja« američkog kognitivnog sociologa Eviatara Zerubavela potječe iz njegove knjige *Social Mindscapes: An Invitation to Cognitive Sociology* (1997). Sukladno nazivu i profilu djela, njegov je interes specifičnije sociološki. Međutim, ne radi se ni o kakvoj specijalno-strukovnoj studiji nekog slučaja ili fenomena sjećanja. Tekst je više programatskog tipa te nastoji rasvijetliti upravo socijalnu komponentu samog fenomena sjećanja i time ukazati na neposrednu relevantnost za njegovo sociološko proučavanje. Kroz ilustrativne primjere formacije nekih sjećanja koja dijele određene zajednice, Zerubavel ukazuje na kompleksnost fenomena, posebno skrećući pažnju na nužno društveni karakter distribucije, ali i formacije sjećanja. Iako indirektno, time postavlja smjernice za moguće empirijske studije pojedinih slučajeva ili procesa.

U okvir ovoga temata prikladno se uklopio i nedavno izašli zbornik *Devijacije i promišljanja* urednica Ines Prica i Lade Čale Feldman. Iako tematski i metodološki vrlo šarolik, u četiri od deset uključenih studija radi se upravo o problematiziranju formacije sjećanja u socijalističkom periodu hrvatske (i šire jugoslavenske) povijesti na način paradigmatički izložen kod Nore. I eksplicitno se pozivajući na Noru, autorice pokušavaju prikazati koja su to »mjesto« i na koji način funkcionirala kao »mjesto sjećanja« u socijalističkom ideološkom projektu. U ostatku tekstova autori/ce upravo svojom obradom odabranih tema funkcioniraju kao sami stvaratelji novih »mjesto«, u rasponu od Branimira Štulića, retrogradne srpske disidencije do krilatice »podvučeno žutim« koja je svoje semantičke potencijale punila ovisno o specifičnim prostorno-političkim okolnostima.

I za kraj, iako samim slijedom na prvom mjestu, imamo i studentski rad Bojana Marjanovića »Promjena vlasti, promjena ulica« u kojem autor na inspirativan način sagledava fenomen političke instrumentalizacije urbanih stradarija, konkretno na primjeru Zagreba.

Nadovezujući se na uvodni odlomak, možemo konstatirati kako je proizvodnja, distribucija i recepcija sjećanja, ukratko politika sjećanja, neodložna relevantnost hrvatske stvarnosti. Utoliko više i neodgodiv zadatak refleksije u domeni domaće humanistike. Prve korake u tom smjeru učinila je Dunja Rihtman-Auguštin svojom knjigom *Ulice moga grada* (2000). Međutim, nikakvi ozbiljniji i sustavniji potezi nisu potom uslijedili. Nadamo se da će uz prikazani zbornik i ovdje objavljeni rad, Diskrepancijin doprinos u obliku dva važna prijevoda doprinijeti skretanju pažnje, ali i akademskom kretanju u ovom smjeru.